

Mänskliga rättigheter

Januari 2006

Konventionen om barnets rättigheter

REGERINGSKANSLIET

Mänskliga rättigheter

Konventionen
om barnets rättigheter

Mänskliga rättigheter –
Konventionen om barnets rättigheter

Ny, reviderad upplaga

Text: Thomas Hammarberg, Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter. Han deltog i utarbetandet av konventionen om barnets rättigheter och var medlem av den FN-kommitté som övervakar konventionens efterlevnad 1991–97.

Texten är uppdaterad av UD:s enhet för folkrätt, mänskliga rättigheter och traktaträtt.

Ansvarig utgivare: Arne Kallin

Produktion: UD-PIK-INFO

Tryck: Edita Norstedts Tryckeri AB, Stockholm, januari 2006

Artikelnr: UD 05.059

ISBN: 91-7496-358-9

Innehåll

5	En konvention med brett stöd
10	Principerna – konventionens budskap
15	Politiska åtgärder
19	Process för debatt – konstruktiv prövning
27	Problem – resurser eller politisk vilja?
30	<i>Bilaga 1. Förteckning över konventionens artiklar</i>
32	<i>Bilaga 2. Konventionstexten</i>
60	<i>Bilaga 3. Tilläggsprotokoll</i>

En konvention med brett stöd

Det tog tio år från idé till beslut i FNs generalförsamling. Men de långa förhandlingarna hade inte varit förgäves: när konventionen om barnets rättigheter antogs den 20 november 1989 instämde alla regeringar. Inom två år hade en majoritet av världens stater ratificerat konventionen och därmed bundit sig juridiskt för att genomföra den. I slutet av 2005 hade totalt 192 regeringar tagit det steget. Endast Somalia, utan fungerande regering, och USA saknades på listan.

Ingen annan konvention om mänskliga rättigheter har fått sådant gensvar. Vad är förklaringen?

Ett skäl är säkerligen de uppmärksammade rapporterna om hur barn drabbas i en rad länder av krig, fattigdom, diskriminering och andra orättvisor. Media har bidragit till den ökade medvetenheten, liksom de enskilda organisationernas rapporter och insamlingsappeller.

En annan förklaring är sannolikt, att denna ökade medvetenhet om barns situation gjort det politiskt lägligt för regeringar att ansluta sig till de internationella försöken att tackla den verkligheten. Världstoppmötet om barn i New York i september 1990 lyckades samla ett drygt sjuttioåtta stats- och regeringschefer. När några anmält sig och därmed brutit isen, blev det angeläget för andra att vara med.

Toppmötet gav sitt stöd till FN-konventionen och uppmanade regeringar att ratificera denna. UNICEF, som till en början stått utanför arbetet med konventionen, började nu aktivt uppmuntra regeringar att ställa sig bakom konventionen. Den ena regeringen efter den andra uppväktades i det syftet. Regionala konferenser ordnades där konventionen förklarades i detalj för regeringsrepresentanter.

Ytterligare en faktor har bidragit till att barns rättigheter fått större uppmärksamhet: de enskilda organisationernas arbete,

både de internationella och de som arbetat lokalt i olika länder. De förde med sig en historia och en helhetssyn på frågan om barns ställning i samhället, det var de som ursprungligen myntade själva begreppet barnets rättigheter.

Idén om barnets rättigheter

Den frivilliga barnrättsrörelsen fick sitt genombrott redan åren efter första världskriget; det var i Storbritannien och Sverige den först slog rot. Det var uppenbart för många att just barn varit särskilt illa av kriget och dess följdverkningar. Barnen var politikens offer, menade de brittiska aktivisterna bakom Save the Children. De borde ges rättigheter, mänskliga rättigheter – vilket i sin tur skulle kräva att politiken verkligen gav utrymme för barns intressen.

Själva idén om barnets rättigheter betonar just att barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, att få skydd mot utnyttjande och diskriminering, att få uttrycka sin mening och bli respekterade. Samhället har en skyldighet att svara på dessa krav.

Kampanjen för regler som skulle skydda barnets rättigheter gav resultat. Nationernas Förbunds Deklaration 1924 var ett första steg. Ytterligare ett tyngre dokument antogs 1959, Förenta Nationernas Deklaration om Barnets Rättigheter i tio punkter.

Men dessa två deklARATIONER var inte bindande för världens regeringar. De var viktiga principuttalanden, men inte mer. Det var därför ett nytt och avgörande steg som togs när FNs generalförsamling i november 1989 antog en konvention om barnets rättigheter. Konventionen har folkrättslig kraft. Regeringar som ratificerat konventionen måste respektera den och rapportera om vad de gjort för att genomföra den. De kan – åtminstone moraliskt – ställas till svars om de inte efterlevt den.

Konventionens karaktär

En viktig aspekt med konventionen är att den ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för barn över hela världen. Dess definition av barnets rättigheter skall gälla i alla samhällen oavsett kultur, religion eller andra särdrag.

Konventionen gör den enskilda regeringen ansvarig för att rättigheterna respekteras i respektive land; samtidigt innebär den att barns situation gjorts till en internationell angelägenhet. Om-sorgen om barnets rättigheter sträcker sig över nationsgränserna; det är inte bara möjligt att bry sig om – utan en skyldighet. Kravet på internationellt samarbete nämns direkt i konventionstexten.

Konventionen är inriktad på individen, det enskilda barnet. Den täcker rätten att få sina basbehov tillgodosedda, rätten till skydd mot utnyttjande och diskriminering samt rätten till medinflytande genom att få uttrycka sin åsikt och få den respekterad. De inkluderar således alla typer av mänskliga rättigheter: såväl de ekonomiska, sociala och kulturella som de politiska och medborgerliga. Detta är i sig väsentligt.

Många tidigare diskussioner inom FN om de mänskliga rättigheterna har påverkats negativt av att det gjorts åtskillnad mellan dessa två grupper av rättigheter. Vissa regeringar ansåg att den ena gruppen var viktigast, medan andra betonade att den andra var den väsentliga. En falsk motsättning skapades och detta förvärrades av att skiljelinjen gick mellan de två dåvarande supermaktsblocken.

Någon sådan åtskillnad har inte gjorts i barnkonventionen, de olika rättigheterna rankas inte sinsemellan. De presenterades som delar av samma helhet.

Konventionen har även två fakultativa tilläggsprotokoll. Det första rör frågan om barns indragning i väpnade konflikter och ålägger staterna att vidta åtgärder för att barn d.v.s. personer under 18 år inte skall delta direkt i sådana konflikter.¹ Åldern för obligatorisk rekrytering höjs därmed från 15 till 18 år jämfört med konventionen art 38. Det andra protokollet behandlar frågan om sexuell exploatering av barn, handel med barn och barnprostitution samt barnpornografi. Protokollet avser att förstärka det angivna skyddet i konventionens artikel 34-35.²

---

¹ Protokollet ratificerades 2003.

² Protokollet är signerat. Ratificeringsarbetet pågår för närvarande under 2005.

En spjutspets för mänskliga rättigheter?

Den internationella kommitté, som utsågs för att övervaka att konventionen verkligen respekterades i de länder som ratificerat den, hade i flera avseenden ett gott utgångsläge. Enigheten när texten antogs av generalförsamlingen och de många och snara ratificeringarna hade skapat en påtaglig goodwill kring konventionen. UNICEF:s och frivilligorganisationernas stöd bidrog förstås till den stämningen.

Den uppenbara risken, å andra sidan, var att de höga förväntningarna inte skulle kunna uppfyllas och att förhoppningarna skulle vändas i besvikelse. Detta särskilt som den tillsatta kommittén stod inför en enorm arbetsbörda som en följd av att konventionsstaterna var så många.

Nu står det klart att konventionen blivit något mer än en pappersprodukt; den har bidragit till förändringar och fortsätter att göra det. I flera länder har lagar reviderats i barnvänlig riktning. Barnombud eller barnombudsmän har tillsatts nationellt eller lokalt, nya enskilda barnrättsorganisationer har bildats och biståndsorganisationer har integrerat barnrättsaspekten i sina program.

Viktigare ändå är troligen att konventionen bidragit till att barns situation kommit på den politiska dagordningen i en rad länder. Stater som skrivit rapport till FN-kommittén har under det arbetets gång fokuserat på problem som tidigare ignorerats. En del av dessa framsteg hade nog kommit barnkonventionen förutan. Ändå står det klart att den blivit en viktig katalysator för förändring.

För den bredare diskussionen om mänskliga rättigheter finns flera intressanta erfarenheter att hämta. Det har till exempel inte varit några problem i den praktiska diskussionen om barnkonventionen att kombinera ekonomiska och sociala rättigheter med medborgerliga och politiska; tvärtom, en åtskillnad skulle ha tett sig konstlad.

En annan lärdom har varit att frivilligorganisationernas och FN-organens medverkan varit viktig, liksom kopplingen mellan rapporter om problem och bistånd.

Tre faktorer har varit särskilt betydelsefulla i FN-kommitténs uppläggning av övervakningsarbetet:

a. Principer: Kommittén identifierade fyra huvudprinciper i konventionen och bidrog därmed till formuleringen av ett budskap. Det har underlättat tolkningen av konventionen.

b. Politiska åtgärder: Kommittén har betonat vikten av att konventionen verkligen blir föremål för politiska diskussioner och politiska beslut. Detta som kontrast till en "opolitisk" hållning präglad enbart av ett välgörenhetstänkande.

c. Process för diskussion: Rapporteringsprocessen har utvecklats till något mer än en formalitet, den inriktas på granskning och debatt – men i konstruktiv anda. Kritiken syftar till förbättringar.

Principerna – konventionens budskap

En av de första uppgifter som FN-kommittén tog sig an var att utarbeta riktlinjer för hur regeringarna skulle skriva sina rapporter om genomförandet av konventionen. Förslag väcktes om att identifiera huvudprinciperna i konventionen. Avsikten var inte att gradera artiklarna och peka ut några av dem som särskilt viktiga; konventionen bör ju ses som en helhet, alla artiklar är viktiga och bidrar till denna helhet. Det handlade i stället om att definiera artiklarnas karaktär och deras inbördes relationer. Detta för att underlätta konventionens tolkning.

Vid studium av konventionen och protokollen från mötena när texten utformades drog kommittén slutsatsen att den verkligen innehöll vissa grundläggande, allmänna principer och att dessa var formulerade i några av artiklarna – samtidigt som det fanns återskenen av samma principer i andra artiklar. Det handlade om artiklarna 2, 3, 6 och 12.

När FN:s specialsession om barn i maj 2002 beslöt om en handlingsplan nämndes särskilt att dessa allmänna principer skulle utgöra ett ramverk för arbetet för barn.

Artikel 2

Det är en grundtanke i konventionen att barn har fullt och lika människovärde. Idén om jämställdhet gäller också *mellan* barn: alla barn har lika värde.

”Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egenom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.” (art. 2.1)

Den principen kan låta som en självklarhet. I själva verket åsidosätts den grovt i land efter land. Flickor får i många länder inte

samma chans att gå i skolan som pojkar. Utbildning för svarta i Sydafrika gavs under apartheid bara tiondelen per barn av vad som satsades på vita skolor (och alltjämt är skillnaden stor). Barn från olika minoritetsgrupper diskrimineras på många håll, liksom barn med funktionshinder.

Kunde det sättas stopp för diskrimineringen av vissa grupper barn skulle ett stort kliv tas för konventionens genomförande.

Artikel 3

En annan bärande princip i konventionen är den som handlar om *barnets bästa*:

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.” (art. 3.1)

Den praktiska tolkningen av principen om barnets bästa är en helt avgörande aspekt i diskussionen om konventionens efterlevnad. Hur speglas den i lagstiftning och konkret verklighet? Också detta är något som FN-kommittén lagt åtskillig vikt vid, den försöker stimulera till en diskussion om just detta.

Barnets intresse kan självfallet inte alltid väga tyngre än alla andras intressen. Det som sägs i konventionen är att den aspekten skall väga tungt, *komma i främsta rummet*. Den engelska texten använder uttrycket *shall be a primary consideration*.

Konventionens författare var uppenbarligen – och med all rätt – oroade över att just barnaspekten skulle köras över när olika intressen kolliderar i samhället. De tycks ha efterlyst någon sorts garanti för att detta inte skulle ske. Hur den skall skapas rent konkret är en av konventionens verkliga utmaningar. I Sverige är principen om barnets bästa av grundläggande betydelse vid utformningen av de åtgärder som rör barnet. Inom ett flertal rättsområden beaktas barnets behov särskilt som t.ex. rättsprocessen där särskilda föreskrifter finns för förundersökningar där barn är inblandade. Vidare finns föreskrifter för förhör av barn i rättegångsbalken och unga lagöverträdare särbehandlas i brottsbalkens

påföljdsreglering. Principen om barnets bästa regleras vidare i föräldrabalkens regler om vårdnad, utlänningslagen och socialtjänstlagen.

Artikel 6

Artikeln om rätten till liv har i barnkonventionen en ambitiös formulering, den går längre än till att kräva skydd för barn mot att bli dödade. Den betonar såväl överlevande som barns rätt till *utveckling*:

”Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.” (art. 6)

Den praktiska innebörden av termen *utveckling* i denna artikel är en annan av konventionens speciella utmaningar. Uppenbart har tolkningen en direkt bäring på såväl utbildnings- som hälso-politiken. FN-kommittén för barnets rättigheter har i sitt arbete lagt stor vikt vid barns tidiga utveckling, inklusive rätten till lek.

Artikel 12

Tanken om barns fulla och lika människovärde leder också till slutsatsen att barn måste få möjlighet att göra sig hörda och få påverka sin egen situation:

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.” (art. 12.1)

Ett exempel på vad den principen kan innebära speglas i tolkningen av en artikel som handlar om situationer när det kan bli aktuellt att skilja ett barn från föräldrarna (art. 9). Då skall alla berörda parter ges tillfälle att lägga fram sina synpunkter, dvs. också barnet när han/hon är kapabelt att göra det. Det sägs inget om hur parternas krav skall vägas mot varandra, men i och med att beslut skall fattas utifrån vad som är barnets bästa är det en rimlig tolkning att just barnets uppfattning ges väsentlig betydelse.

Artikel 12 är försiktigt formulerad, men bara det faktum att konventionen faktiskt innehåller ett budskap om barns åsikter är viktigt. Här finns ett element av *deltagande* och *inflytande* för barn. Just detta är kanske det mest radikala i konventionen. Knappast någon stat som hittills rapporterat till FN-kommittén har emellertid kunnat peka på några mer djupgående reformer i linje med artikel 12. Det som rapporterats har i huvudsak handlat om att barns medgivande måste inhämtas för namnbyte eller adoption över en viss ålder (t. ex. 12 år). I en del länder hörs också äldre barn inför beslut om vårdnaden vid skilsmässa. FN-kommittén själv har ställt frågor om denna artikel inom ramen för skolans organisation och verksamhet.

Principen om rätten till att fritt uttrycka sin åsikt och att bli hörd förutsätter att såväl myndigheter, kommuner, landsting som domstolar aktivt arbetar för dess genomförande.

Principen om rätten att bli hörd finns reglerat i de allra flesta lagar som rör barn som t.ex. föräldrabalkens regler om vårdnad, boende och umgänge liksom adoption, socialtjänstlagen, lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga, utlänningslagen, rättegångsbalkens regler om förhör m.fl.

Vad gäller rätten till inflytande genomförs verksamheter på t.ex. kommunal nivå för att barn skall kunna påverka eller för att barnperspektivet skall beaktas i tillräcklig utsträckning.

Själva budskapet

Så långt de fyra principerna i konventionen: att varje barn, utan undantag, har rätt att få del av sina rättigheter; att barnets bästa skall beaktas vid alla beslut som berör barn; att inte bara deras överlevnad utan också utveckling skall säkerställas till det yttersta av samhällets förmåga; samt att deras åsikter skall få komma fram och visas respekt. De relaterar till varandra och tillsammans formar de en attityd till barn, man skulle här kunna tala om konventionens *barnsyn*.

Kommitténs idé var att principerna skulle spela en roll i all diskussion om konventionens genomförande. När t. ex. barns rätt till utbildning diskuterades så borde också frågor ställas om icke-dis-

kriminering – hade alla barn tillgång till skola? Om "barnets bästa" – var pedagogiken barnvänlig? Och om rätten till utveckling – fanns en hållning till barns utvecklingsbehov? Och, slutligen, om barns möjlighet att delta och ge sina åsikter – var undervisningen demokratisk, kunde barnen påverka?

Samma typ av frågor borde ställas inom andra områden som till exempel hälsovården, sociala frågor, kultur och fritid, familjesituationen, etc. Avsikten var att med den metoden fördjupa analysen. Effekten, så långt den går att bedöma hittills, har varit att ökad vikt lagts vid framför allt två aspekter: ickediskriminering (särskilt frågan om flickor har kommit i förgrunden) och möjligheten för barn att göra sig hörda (inte minst inom skolans ram).

Politiska åtgärder

Konventionen har i flera avseenden fått en god start, men finns några garantier för att dess principer och sakartiklar verkligen kommer att påverka utvecklingen i framtiden? Detta är naturligtvis en huvudfråga och den har sysselsatt FN-kommittén sedan dess första möte. Stor vikt har lagts vid den artikel i konventionen som direkt tar upp frågan om *politiska åtgärder* för att genomföra konventionens krav:

”Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.”
(art. 4)

Den grad i vilken regeringarna genomfört artikeln speglar den politiska viljan, hur allvarligt de tagit på konventionen.

Har lagarna ändrats för att överensstämma med konventionen? Vilken ställning har konventionen i domstolarna?

Finns nationella institutioner som övervakar respekten för barnets rättigheter (t. ex. en ombudsman)? Finns möjligheter att klaga om barn kränks? Vad görs konkret för att möjliggöra för barn att göra sig hörda?

Samlas systematiskt data som underlag för en barnvänlig politik? Utbildas barnpersonal om barnets rättigheter?

Hur skyddas *barnets bästa* i budgetdiskussionerna? Hur säkerställs att biståndsavtal tar hänsyn till barnets rättigheter?

Sådana frågor syftar till att klarlägga om de ansvariga myndigheterna verkligen vidtar genomgripande åtgärder för att låta barnets rättigheter bli en prioriterad aspekt av politiken.

Vid FN:s specialsession om barn i maj 2002 lovade regeringarna att överväga att se över lagstiftningen och utforma handlings-

planer för barnets rättigheter. Andra förslag var att inrätta en Barnombudsman och att utveckla system för att pröva effektiviteten i åtgärderna för barn.

En relaterad aspekt handlar om information om konventionen. Det är en förpliktelse för regeringen att informera medborgarna, också de unga, om konventionens bestämmelser och principer. Också rapporten till FN-kommittén skall göras tillgänglig för allmänheten. Avsikten är att skapa underlag för debatt.

Yttersta av tillgängliga resurser

Frågan om de ekonomiska resurserna är naturligtvis särskilt viktig i den här diskussionen. Vad menas med formuleringen att staterna skall genomföra konventionen "med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser"? Vilken hänsyn tas till att de ekonomiska möjligheterna skiljer sig mellan olika länder, att en del är djupt fattiga?

Ungefär så här har FN-kommittén resonerat. Utgångspunkten är att normerna är universella, barn har samma rättigheter oavsett i vilket land de råkar bo. Samtidigt accepterar konventionen att fattigare stater kan få problem att förverkliga en del rättigheter som kräver materiella resurser. Det gäller inte minst dess krav om varje barns rätt till en adekvat levnadsstandard som möjliggör en fysisk, psykisk, andlig, moralisk och sociala utveckling (art. 27).

För att göra verklighet av den rätten skall staterna vidta lämpliga åtgärder "inom ramen för sina resurser". Samma tanke återkommer i de artiklar som citerats ovan som talar om att staten skall göra insatser för barn "till det yttersta av sina tillgängliga resurser" och "till det yttersta av sin förmåga".

En konsekvens är att det rimligen bör kunna ställas högre krav på de rikare staterna när det gäller att förverkliga de mer resurskrävande rättigheterna. Men i detta ligger förstås samtidigt en risk för att konventionens universella karaktär undermineras.

En annan risk är att vissa regeringar hänvisar till att de faktiskt inte har resurser att garantera barnen den levnadsstandard som konventionen begär – och därmed är befriade från ansvar. Textens formuleringar om "tillgängliga resurser" skulle således kunna an-

vändas som en ursäkt för fortsatt åsidosättande av barnets rättigheter.

Detta vore emellertid ett missförstånd av de artiklarnas egentliga innebörd. FN-kommittén har klargjort att även om resursbrist kan begränsa insatserna, så gäller det för regeringen att den verkligen gör *sitt yttersta* – och dessutom *visa* att den faktiskt gör det – i planering och handling. Precis här ligger en av de intressanta spänningarna i processen kring konventionens förverkligande. För FN-kommittén är det en utmaning att finna metoder att diskutera och värdera graden av konkret politisk prioritet för barnen.

Bistånd för barn

Sista delen av artikel 4 talar om internationellt samarbete, vilket naturligtvis inkluderar bistånd. Denna *koppling* mellan rapporter om problem och biståndsinsatser är en av de nydanande aspekterna av konventionen.

I en artikel om rätten till hälsa, sjukvård och rehabilitering står det att staterna skall "främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall därvid tas till utvecklingsländernas behov" (art. 24). En liknande formulering finns i en artikel om rätten till utbildning.

När FN-kommittén möts, är ofta UNICEF och andra FN-organ närvarande. Dessutom kan frivilligorganisationer inbjudas. Syftet är att främja bistånd och annat internationellt samarbete. Detta understryks ytterligare genom att kommittén i konventionen getts rätt att vidarebefordra biståndsansökningar till sådana organ.

För biståndsgivande länder innebär således konventionen en uppmaning till ett mer barninriktat biståndsprogram. Detta är en viktig punkt när det gäller konventionens förverkligande. Att de fattiga ländernas representanter trots allt vågade acceptera de resurskrävande delarna av konventionen berodde nog just på det antydda löftet om stöd från FN-organ och rika länder.

Konventionens universella karaktär vilar i praktiken på detta underförstådda "kontrakt" om resursöverföring. Genom sin aktiva medverkan i processen att utarbeta konventionstexten bör rim-

ligtvis också de frivilliga organisationerna se sig själva som part i det "kontraktet".

Den slutsats som FN-kommittén dragit är att den ställer frågor till såväl de *mottagande* som de *givande* regeringarna i fråga om internationellt samarbete. Bägge bör anpassa sin hållning i sådant samarbete i barnvänlig riktning, både kvalitativt och kvantitativt.

Denna hållning kom också att präglade den handlingsplan som antogs vid FN:s specialsession om barn i maj 2002. Där slogs fast att investeringar i barn är särskilt produktiva, när de fullföljs över en längre tid. "Att investera i barn och att respektera deras rättigheter lägger en grund för ett rättvist samhälle, en stark ekonomi, och en värld fri från fattigdom."

Handlingsplanen uppmanade samtliga givarländer att höja biståndet till minst nivån 0,7 procent av bruttonationalprodukten och att fokusera biståndet till de fattigaste länderna och till de sociala nödvändigheterna.

Process för debatt – konstruktiv prövning

Konventionen om barnets rättigheter är en del av den internationella rätten, men den är vad som ibland kallas en "mjuk lag". Kränkningar av den förs inte upp i en internationell domstol. Det handlar mer om att utveckla en moraluppfattning om hur barn skall behandlas. Sanktionerna stannar vid sådana svårdefinierbara saker som ofördelaktig publicitet och påtryckningar.

FN-kommittén skall, enligt konventionen själv, "granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention".

De stater som ratificerat konventionen skall rapportera till kommittén första gången inom två år och sedan vart femte år.

I korthet är gången denna. När en landrapport kommit till FN (Högkommissariens för Mänskliga Rättigheter kontor i Genève) översätts den till kommitténs tre arbetspråk: engelska, franska och spanska. Därefter skickas den till de tio kommittémedlemmarna – liksom till UNICEF och andra relevanta FN-organ. Den skall också göras tillgänglig för frivilligorganisationer och andra *kompetenta organ*.

Därefter möts den arbetsgrupp inom kommittén som fått i uppdrag att förbereda nästa session, ofta brukar majoriteten av kommitténs ledamöter deltaga också i arbetsgruppen. Denna går igenom landrapporterna och har då också tillgång till annan FN-information av intresse när det gäller barnets rättigheter – från såväl andra övervakningskommittéer för mänskliga rättigheter som relevanta FN-organ. Information som kommit från frivilligorganisationer går också igenom.

Företrädare för de olika FN-organen har rätt att deltaga i de diskussionerna – och uppmanas komma. UNICEF är något av ett ankare i den gruppen, organets representanter brukar ge informa-

tion om i stort sett samtliga länder som är på dagordningen – och kvaliteten i den informationen har utvecklats betydligt i takt med att UNICEF:s organisation lagt allt större vikt vid konventionen. Bland de övriga FN-organen brukar ILO, WHO, UNHCR och UNESCO också delta och lämna bidrag till informationsbilden.

För organisationer utanför FN-familjen krävs en direkt inbjudan för att man skall kunna närvara. Kommittén har gjort klart att den gärna bjuder in företrädare för frivilliga organisationer när det står klart att dessa kan hjälpa kommittén. Bidragen från dem har i flera fall varit av stor nytta för kommittén. De har gett väsentliga fakta, men också intressanta perspektiv. Även om kommittén inte nödvändigtvis anammar alla förslag, så står det klart att de enskilda organisationer som varit väl förberedda verkligen påverkat processen positivt. Det gäller inte minst de *nationella* grupperna.

Det förberedande mötet utmynnar i en inbjudan – genom kommitténs sekretariat i Genève – till respektive regering. Det handlar om sex-sju länder per session. Till denna inbjudan bifogas en lista över frågeställningar ("List of Issues") som kommittén vill diskutera med regeringen under den kommande sessionen. Därmed får denna en chans att förbereda sig bättre. Den praxis som utvecklats är att kommittén begär skriftliga svar på dessa frågor. Tanken är att själva diskussionen under sessionen därmed skall kunna starta utan tidsspillan och långa föredragningar med svar.

Även om de skriftliga svaren i stort anger dagordningen för diskussionen med konventionslandet, så har kommittén gjort klart att den känner sig oförhindrad att ta upp också andra frågeställningar när diskussionerna väl kommit igång. Detta är ett av skälen till att kommittén föredrar att regeringen då företräds av en beslutsfattare på ministernivå snarare än av ett diplomatiskt ombud.

Diskussionerna är offentliga och kan pågå i upp till nio timmar. Efteråt summerar kommittén sina slutsatser i ett fyra-fem sidor långt särskilt uttalande ("Concluding observations"). Förhoppningen är att det uttalandet skall ges publicitet i det rapporterande landets medier och leda till diskussion – t.ex. i parlamentet och med de frivilliga organisationerna – om vägar att förbättra situationen för barn. Det är således ett viktigt dokument. Ett summe-

rande protokoll ("Summary Records") från mötena utges på engelska och franska.

Syfte: "övervaka övervakningen", stimulera debatt

Även om kommittén ofta är förhållandevis välinformerad inför diskussionerna med respektive regering, så kan den självfallet inte kontrollera förhållandena i detalj i det enskilda landet. Därför är det viktigt att kommittén tydligt definierar sin roll och prioriterar sitt arbete till aspekter där den faktiskt kan göra nytta. Därför ligger också betoningen på hur regeringen hanterar konventionen i stort. Några aspekter är därvidlag särskilt viktiga:

- Är regeringen öppen för – och stimulerar – en *offentlig diskussion* kring konventionens genomförande?
- Har regeringen kapacitet till en *självkritisk prövning* av vad som gjorts?
- Välkomnar den bidrag från den *civila sektorn*, inklusive de enskilda organisationerna?
- Har den organiserat en *struktur för samordning* av myndigheters insatser inom olika sektorer och på olika plan?
- Har den skapat en oberoende instans – t. ex. barnombudsman – för *övervakning* av barns situation, nationellt eller lokalt?
- Finns möjlighet för barn på institutioner, i vanliga skolor eller i andra sammanhang att *göra anmälningar* om de upplever sig ha blivit kränkta? Behandlas sådana klagomål med respekt?

I mycket inriktar sig således kommittén på att se om det i respektive land finns något system för övervakning och några fungerande möjligheter att överklaga. Kommittén har inga åsikter om exakt vilka strukturer och system som skulle passa för varje enskilt land, den är mer intresserad av att diskutera om sådana diskussioner förs och det i en konstruktiv anda. I någon mån har kommittén här också fungerat som en kunskapskälla kring olika modeller i olika länder.

I sin diskussion med respektive land brukar kommittén följa sina egna riktlinjer för hur rapporterna bör struktureras. Det betyder att den som regel ställer en rad frågor kring "övergripande åtgärder för genomförandet". Den frågar t.ex. vilka åtgärder som har tagits i

de nationella och kommunala budgetprocesserna för att garantera att "det yttersta av tillgängliga resurser" verkligen går till barnen.

En aspekt förtjänar att betonas särskilt. Kommitténs hållning i dessa diskussioner är medvetet *konstruktiv*; detta är ju också konventionens anda. Avsikten är inte att peka ut en regering som skyldig, utan att bidra till att barn verkligen får sina rättigheter. Det egentliga syftet med diskussionen är att gemensamt analysera svårigheterna, klarlägga problemen och sedan diskutera vad som måste göras för att åtgärda dem.

Detta hindrar inte att diskussionerna stundtals varit skarpa, det har hänt att regeringsrepresentanter pressats längre än vad de tycktes ha varit beredda till. Inte alla tycks heller till fullo ha förstått vikten av en självkritisk hållning. Ett exempel var Indonesiens representant som inte uppskattade kommitténs frågor om döds-skjutningar mot demonstrerande barn och ungdomar i Östtimor.

Likafullt har den konstruktiva grundtonen fullföljts. Att kommittén tilldelats en roll att förmedla information om biståndsbehov har sannolikt bidragit. Den har i vissa fall pekat på biståndsbehov i de summerande observationerna, men det är inte klart i vilken mån detta har påverkat de konkreta biståndsprogrammen.

Den frågan har diskuterats med de intresserade FN-organen och kommittén har uttryckt förhoppningen att dessa helt enkelt skulle arbeta in kommitténs observationer i sina överväganden kring respektive landprogram. UNICEF har beslutat att använda konventionen som ett instrument i sina landanalyser, vilket rimligen borde innebära att konventionen på ett helt annat sätt än hittills kommer att integreras i UNICEFs totala verksamhet.

En liknande utveckling beslutades inom FNs flyktingkommisariat, UNHCR, när det organet utfärdade riktlinjer för fältarbetare om vad barnkonventionen betydde för det praktiska arbetet. Inom WHO och UNESCO har rests andra förslag om hur konventionen skulle kunna "internaliseras".

I och med att mänskliga rättigheter nu börjat integreras i FN-programmen som helhet, efter signaler från generalsekreterare Kofi Annan, har UNDP (FNs utvecklingsprogram) börjat göra

kopplingar mellan sitt arbete och barnets rättigheter. Kommittén har också uppvaktat Världsbanken, Internationella Valutafonden (IMF) och de regionala utvecklingsbankerna mot bakgrund av diskussionerna om strukturanpassningspolitikens effekter för barnets rättigheter. Bland de nationella biståndsorganen har flera har sagt sig vilja integrera barnkonventionen i sina program. I Sverige har Regeringskansliet utarbetat riktlinjer för biståndet för särskilt utsatta grupper av barn – bl.a. barn som drabbats av hiv/aids och barn med funktionshinder – som också tillställts riksdagen.

Högkommissarien för Mänskliga Rättigheter bedriver ett eget biståndsprogram som i huvudsak inriktas på insatser som kompletterar övrigt arbete för mänskliga rättigheter. Tonvikten tenderar att ligga på de juridiska aspekterna och utbildning av personal. Tyvärr har det programmet inte kunnat utveckla sin egentliga potential, främst på grund av resursbrist, ekonomiskt och personellt. Med stöd av bl. a. svenskt bistånd görs nu ett försök att svara på de behov som kommittén definierar i sina observationer.

Särskilda ingripanden, studier och tematiska initiativ

Kommittén behöver inte nödvändigtvis vänta på en rapport från regeringen innan den kan ta ett initiativ i förhållande till ett visst land. Den kan begära information som är relevant när det gäller konventionens genomförande. Den möjligheten är viktig särskilt mot bakgrund av de långa tidsavstånden mellan rapporterna från en regering.

I särskilt angelägna fall kan kommittén, enligt riktlinjer den utarbetat, kalla en regering att komma och besvara frågor kring en speciell fråga. Det kan gälla uppgifter om särskilt grava eller systematiska övergrepp mot barn som snabbt bör klarläggas. En sådan kallelse kan också ställas till en regering som ännu inte kommit in med sin första rapport.

Tar kommittén också upp enskilda fall?

Det finns ingen artikel i konventionen som formellt öppnar för individuella klagomål till kommittén från enskilda barn eller deras talespersoner. Författarna till konventionen ansåg sannolikt att

kommittén inte skulle bli kapabel att också hantera en sådan arbetsbörda, särskilt mot bakgrund av att konventionen är så omfattande och komplex. Men kommittén går igenom samtliga brev och skrivelser som adresserats till den och kan, som nämndes ovan, ta initiativ utanför den normala rapporteringsprocessen. Det gäller också enskilda fall. Kommittén reste t. ex. ett enskilt fall med den pakistanska regeringen angående en pojke som hotades av dödsstraff sedan han anklagats för att ha kränkt islam och därmed gjort sig skyldig till hädelse.

FN-kommittén är inte det enda organ inom FN-systemet som bevakar barnets rättigheter. Samtliga andra övervakningskommittéer kan ta upp kränkningar mot barn så länge det handlar om rättigheter inom respektive kommittés ram, t. ex. flickors rättigheter inom den panel som sysslar med diskriminering mot kvinnor. Den kommitté som övervakar de medborgerliga och politiska rättigheter kan också ta emot enskilda klagomål.

Vidare finns en *speciell rapportör* – tillsatt av FN-kommissionen för mänskliga rättigheter – för försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. En rapportör finns också för frågan om rätten till utbildning. Andra rapportörer, t. ex. den som bevakar frågan om tortyr eller den som undersöker rapporter om summariska avrättningar, kan självfallet också ta upp kränkningar av barn – och gör det.

För FN-kommittén är det viktigt att samspela med dessa rapportörer och utbyta information. Detta särskilt som den har svårt att ens hinna med att svara på regeringarnas rapporter. Frågan om mer resurser till rapportörerna, och då särskilt till den som bevakar en del av barnrättigheterna, är därför en angelägenhet för kommittén.

Ett intressant inslag i kommitténs arbetsmetoder är de *allmänna diskussionerna*. Sådana diskussioner fokuserar ett speciellt tema, brukar pågå en heldag och genomförs under medverkan av FN-organ och frivilliga organisationer. Den första handlade om *barn i väpnade konflikter*; de nästföljande gällde *exploatering av barn i arbete* och *flickors rättigheter*. Därefter har *barn och media* och *barn med funktionshinder* varit uppe för särskild diskussion. I två omgångar har frågan om *våld mot barn* analyserats.

Diskussionen om hur barn drabbas av väpnade konflikter ledde till slutsatsen att den humanitära rätten allvarligt kränks i en rad områden och situationer; nya vägar måste finnas att skydda barn såväl under som efter konflikterna. Ett förslag var att internationella aktioner för att nå barn med livsmedel och andra hälsoinsatser i sådana lägen borde få ett bättre folkrättsligt stöd.

Kommittén syftade till att rikta uppmärksamheten på behovet av sådana politiska och internationella initiativ för att skydda barnets rättigheter. Det var bakgrunden till att den bad generalförsamlingen besluta om en särskild studie om hur barns umbärande i väpnade konflikter – och vad som positivt kunde göras för att skydda deras rättigheter också i sådana situationer. Förslaget antogs; generalsekreteraren utsåg Graca Machel från Mozambique att genomföra en utredning. Det arbetet fullföljs nu av Olara Otunnu från Uganda som generalsekreterarens särskilde representant om barn i krig. Samtidigt utarbetade en arbetsgrupp under svensk ledning fram ett förslag till ett tilläggsprotokoll som kräver att barn under arton år inte tvångsrekryteras eller används som stridande soldater. Den texten är nu godkänd och regeringar inbjuds att ratificera den som bindande norm.

Frågan om våld mot barn i hem och på statliga institutioner kommer också att utredas efter förslag från FN-kommittén. Även om det problemet togs upp seriöst vid FN:s specialsession om barn är det känt att flera regeringar ogärna ser ett FN-engagemang mot äga och annan barnmisshandel. FN-studien kan därför bryta ny mark.

Kommitténs tematiska diskussioner skulle också kunna ge underlag för fortsatta diskussioner om den mer precisa tolkningen av konventionens artiklar. Den planerar att i ett senare skede skriva *allmänna kommentarer* till artiklarna som en vägledning för beslut om deras genomförande och uppföljning. UNICEF har utgett en "Implementation Handbook" som summerar kommitténs kommentarer hittills artikel för artikel.

Bortsett från viss hjälp i förberedelserna inför mötena med regeringsdelegationer, har kommittén inga egna utredningsresurser. Den har i stället på *frivillig* väg, försökt initiera vissa studie-

och forskningsprojekt genom att publicera en lista med förslag för intresserade institutioner och därefter inlett ett informellt samarbete med några av dem. UNICEFs utredningscenter i Florens, Innocenti, har varit en värdefull partner; det har publicerat antologier om artiklarna tre och fyra, liksom andra relevanta analyser.

Långsiktig effekt

Konventionens verkliga betydelse kommer att bero på hur allmänt känd den blir och hur mycket den tas till utgångspunkt i politiskt och annat arbete för och med barn. Därför är det viktigt att dess innehåll sprids till en bred allmänhet, inte minst till de yngsta generationerna. Kommittén frågar ibland regeringar om vad de gjort för att se till att konventionen blir ett tema i skolundervisningen.

Det ligger i sakens natur att frivilligorganisationer här kan spela en viktig kompletterande roll, liksom förstås massmedia. Särskilt betydelsefullt är att människor som i sitt arbete har ansvar för barn – t. ex. i förskolan, i skolan, inom vården – ges möjlighet till information och utbildning om konventionen. Häri bör ingå pedagogiska metoder för hur barnen skall kunna upplysas om sina rättigheter.

En viktig poäng med konventionen är just att den blir startpunkt för en debatt i respektive land om barns situation. Det är kanske detta som kan bli det mest värdefulla med processen kring de rapporter som staterna skall inlämna till kommittén.

Problem – resurser eller politisk vilja?

Arbetet med konventionen står nu inför sin tredje etapp. Den första, mellan 1979 och 1989, gällde själva *texten*. Det anmärkningsvärda med den perioden var inte minst att de frivilliga organisationerna fick en möjlighet att delta och det i sin tur påverkade konventionens innehåll. Trots kompromisserna – särskilt i fråga om barnsoldater (alltför låg minimiålder) – blev texten tillräckligt framåtblickande för att tilltala barnrättsaktivisterna.

Andra intressenter, bland andra UNICEF, fick också sina förslag inlemmade i texten. Abortfrågan – som kunde ha blivit splittrande – avdramatiserades med beslutet att konventionen skulle ställa sig neutral i den frågan. Den känsliga frågan om resurser löstes genom kombinationen av krav på prioritet för barnen och skrivningar om internationellt samarbete. Slutprodukten kunde därmed antas enhälligt av FN:s generalförsamling.

Under den andra etappen, fram till slutet av nittiotalet, drevs en kampanj för att vinna *anslutning* till konventionen; här spelade UNICEF en nyckelroll genom sina förslag till regeringar om att de borde ratificera. Några regeringar tog upp frågan om reservationer och protesterade mot dem som verkade strida mot konventionens ändamål och syfte. Samtidigt utvecklades en *strategi* för hur rapporteringsprocessen skulle organiseras för att bli meningsfull och verkligen påverka de politiska besluten; här tog FN-kommittén själv ledningen – och lyckades skapa ett konstruktivt samarbete med såväl FN-organ som enskilda organisationer. Kommitténs riktlinjer för hur regeringsrapporterna borde skrivas blev det instrument som definierade konventionens *budskap* och fokuserade vikten av institutionella reformer för barnets bästa.

Kampanjen för en bred anslutning har lett till en helt ny situation vad gäller internationellt arbete för mänskliga rättigheter: för

första gången har ett sådant fördrag mellan stater fått närmast totalt stöd, "universal ratification". Undantaget, USA, har genom att dåvarande presidenten Bill Clinton *signerade* åtminstone markerat att där finns en avsikt att ansluta sig.

Etapp tre av detta projekt måste handla om att faktiskt göra verklighet av konventionens ambitioner. Det kräver en *fördjupning* av processerna så att de konkret påverkar situationen på nationella och även lokalt plan.

En utmaning är att säkerställa att konventionen och dess budskap faktiskt *relaterar till de konkreta sociala miljöerna*. Det vore olyckligt om de skulle uppfattas som en halvt påtvingad import. Uppfattningen om t. ex. barnets roll och ställning inom familjen skiftar radikalt mellan olika kulturer. Det behövs meningsfulla utgångspunkter för dialogen om icke-diskriminering, principen om barnets bästa, rätten till utveckling och rätten att bli hörd. En sådan diskussion har inletts i en del muslimska kretsar, men detta har bara varit den allra första början. Hur finna ett möte mellan konventionens betoning av barnet som individ och de traditioner som lägger tonvikten vid kollektivet?

I allt detta kan de lokala enskilda organisationerna spela en betydande roll. Det handlar inte om att kompromissa bort konventionens värderingar utan om att hitta beröringspunkter, gemensamma språk – och dessutom vinna erfarenhet om hur idén om barnets rättigheter kan föras ut.

En annan av utmaningarna är att på ett mer praktiskt plan *utveckla nationella institutioner och processer* för barnets bästa. Viktigt är att sådana reformer blir genuina – även en barnombudsman blir tämligen verkningslös om den instansen inte tas på allvar av det övriga systemet.

Här, som ifråga om andra aspekter, handlar det om steget från gester och retorik till handling och politik. Barnfrågorna har i många länder setts som emotionella och opolitiska; politiker har använt dem för att putsa sin image snarare än för att driva på reformer. Tyvärr har många frivilliga organisationer av välgörenhetskaraktär befruktat den tendensen.

En tredje utmaning gäller resurserna. De fattiga länderna ställde upp bakom konventionen i förhoppningen om att de rikare staterna menade allvar med skrivningarna om *internationellt samarbete* för genomförandet av de ekonomiska och sociala rättigheterna.

Inom utvecklingssamarbetet anläggs ett barnrättsperspektiv som innebär att konventionens fyra tidigare nämnda principer beaktas. Detta barnrättsperspektiv handlar om barnets bidrag till samhällets utveckling och om vuxnas vilja och förmåga att värna om barnet och dess rättigheter. Barnrättsperspektivet handlar om att bekämpa fattigdomen genom att sätta barnets bästa i det främsta rummet. Svenskt utvecklingssamarbete skall därför stödja ekonomiska, sociala och kulturella förändringar som bygger på en rättvisare fördelning av resurser.³"

---

³ Skr. 2001/02:186 s. 36.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Förteckning över konventionens artiklar

Del I

- Art 1 Definition av *barn*
- Art 2 Icke-diskriminering
- Art 3 Barnets bästa
- Art 4 Genomförande av rättigheterna
- Art 5 Föräldrarnas ledning
- Art 6 Rätt till liv och överlevnad
- Art 7 Rätt till namn och nationalitet
- Art 8 Rätt att behålla identitet
- Art 9 Åtskiljande från föräldrar
- Art 10 Familjeåterföreningar
- Art 11 Olovligt bortförande
- Art 12 Åsiktsfrihet och rätten till att bli hörd
- Art 13 Yttrande och informationsfrihet
- Art 14 Tanke- samvets- och religionsfrihet
- Art 15 Förenings- och församlingsfrihet
- Art 16 Rätt till privat- och familjeliv
- Art 17 Massmediers roll
- Art 18 Uppfostran och utveckling
- Art 19 Skydd mot övergrepp
- Art 20 Alternativ omvårdnad
- Art 21 Adoption
- Art 22 Flyktingbarn
- Art 23 Handikappade barn
- Art 24 Hälsa- och sjukvård
- Art 25 Översyn avseende omhändertagna barn
- Art 26 Social trygghet
- Art 27 Levnadsstandard
- Art 28 Utbildning, rätt till

- Art 29 Utbildning, syfte
- Art 30 Minoritets- och urbefolkningsbarn
- Art 31 Vila och fritid
- Art 32 Skydd mot ekonomiskt utnyttjande
- Art 33 Skydd mot narkotika
- Art 34 Skydd mot sexuellt utnyttjande
- Art 35 Förhindrande av handel med barn
- Art 36 Skydd mot annat utnyttjande
- Art 37 Skydd mot tortyr och dödsstraff
- Art 38 Skydd mot väpnade konflikter
- Art 39 Rehabilitering
- Art 40 Straffprocess och kriminalvård
- Art 41 Förhållande till mer långtgående bestämmelser

Del II

- Art 42 Informationsskyldighet om konventionen
- Art 43 Kommittén för barnets rättigheter
- Art 44 Implementeringsrapporter
- Art 45 Kommitténs arbetsmetoder

Del III

- Art 46 Undertecknande
- Art 47 Ratificering
- Art 48 Anslutning
- Art 49 Ikraftträdande
- Art 50 Ändringar
- Art 51 Reservationer
- Art 52 Uppsägning
- Art 53 Depositarie
- Art 54 Originaltexter

1) Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter - svensk text.

2) Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om handel med barn, barn prostitution och barnpornografi - engelsk text.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Antagen av FNs generalförsamling den 20 november 1989

Inledning

KONVENTIONSSTATERNA,

SOM ANSER att, i enlighet med de principer som proklamerats i Förenta nationernas stadga, erkännandet av den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika oförytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

SOM BEAKTAR att Förenta nationernas folk i stadgan på nytt bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna och beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

SOM ERKÄNNER att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter proklamerat och kommit överens om att envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som däri anges, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

SOM ERINRAR OM att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna proklamerat att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp,

SOM ÄR ÖVERTYGADE OM att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

SOM ERKÄNNER att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse,

SOM ANSER att barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som proklamerats i Förenta nationernas stadga, och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet,

SOM BEAKTAR att behovet att ge barnet särskild omvårdnad fastslagits i 1924 års Genève-deklaration om barnets rättigheter och i deklarationen om barnets rättigheter, vilken antogs av generalförsamlingen den 20 november 1959, och erkänts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (särskilt artiklarna 23 och 24), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (särskilt artikel 10) samt i stadgar och tillämpliga instrument för fackorgan och internationella organisationer som ägnar sig åt barnens välfärd,

SOM BEAKTAR att, såsom anges i deklarationen om barnets rättigheter, ”barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födseln”,

SOM ERINRAR om bestämmelserna i deklarationen om sociala och rättsliga principer rörande skydd av och omsorg om barn, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption; Förenta nationernas minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna) samt deklarationen om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt,

SOM ERKÄNNER att det i alla länder i världen finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att sådana barn kräver särskild uppmärksamhet,

SOM TAR VEDERBÖRLIG HÄNSYN till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling,

SOM ERKÄNNER betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, särskilt i utvecklingsländerna,

HAR KOMMIT ÖVERENS OM FÖLJANDE:

Del I

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar

för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgande familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.

2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.
2. Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslöst.

Artikel 8

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.
2. Om ett barn olagligt berövas en del eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskilljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t. ex. vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.
2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.
3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t.ex. frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetberövad) gentemot den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

1. I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.

2. Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.
2. För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.
2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga
  - (a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller
  - (b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.
2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.
3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.
2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information

och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål,

(a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;

(b) uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;

(c) uppmuntra produktion och spridning av barnböcker;

(d) uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;

(e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.

2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, miss-handel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, be-handling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att be-handla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.

2. Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.

3. Sådan omvårdnad kan bl. a. innefatta placering i fosterhem, *kafalah* i islamsk rätt, adoption eller om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall,

(a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grund av sådan rådgivning som kan behövas;

(b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;

(c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;

(d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;

(e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

1. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I så fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

1. Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

2. Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.

3. Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.

4. Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behand-

ling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.

2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att,

(a) minska spädbarns- och barnadödligheten;

(b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;

(c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bl. a. utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär;

(d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;

(e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper:

(f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

4. Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

1. Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

2. Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Artikel 27

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

3. Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för

att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder.

4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt,

(a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgängliga för alla;

(b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;

(c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;

(d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;

(e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.

3. Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att

(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, ånglag och fysisk och psykisk förmåga;

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga;

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;

(e) utveckla respekt för naturmiljön

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1. i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

2. Konventionsstaterna skall vidta lagstiftningsadministrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att säkerställa genomförandet av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt

(a) fastställa en miniålder eller miniåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;

(b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;

(c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

(a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;

(b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;

(c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

(a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas brott som begåtts av personer under 18 års ålder;

(b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;

(c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;

(d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i öppnade konflikter och som är relevanta för barnet.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

3. Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall

konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

4. Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtgärderna enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

2. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att,

(a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;

(b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier;

(i) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;

(ii) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;

(iii) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;

(iv) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldig; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda;

(v) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;

(vi) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;

(vii) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

3. Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinner sig skyldiga att ha begått brott och skall särskilt,

(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;

(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

4. Olika åtgärder som t. ex. vård, ledning och föreskrifter om till sin rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

- (a) en konventionsstats lagstiftning; eller
- (b) för den staten gällande internationell rätt.

Del II

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.

2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar.

3. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenkap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.

4. Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vartannat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.

5. Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats av Förenta nationernas generalsekreterare, i Förenta nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.

6. Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.

7. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs godkännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.

8. Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.

9. Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.

10. Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta nationernas högkvarter eller på annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och om det är nöd-

vändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.

11. Förenta nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.

12. Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

1. Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:

(a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,

(b) därefter vart femte år.

2. Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.

3. En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa tidigare lämnad grundläggande information.

4. Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.

5. Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.

6. Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande:

(a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom området som faller inom ramen för deras verksamhet;

(b) kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;

(c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;

(d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Del III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.
2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet, träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna samman kallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker

en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt (1) i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

1. Förenta nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.

2. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

3. Reservationer kan återtas vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare. Till bekräftelse härav har undertecknade ombud, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Tilläggsprotokoll till konventionen om barnets rättigheter angående barns inblandning i väpnad konflikt.

New York, den 25 maj 2000; undertecknat av Sverige den 8 juni 2000. Beslut om ratifikation den 12 december 2002, deposition av Sveriges ratifikationsinstrument den 20 februari 2003. Protokollet i kraft den 12 februari 2002, för Sverige den 20 mars 2003. (Proposition 2001/02:178)

Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter*

De stater som är parter i detta protokoll,

som uppmuntras av det överväldigande stödet för konventionen om barnets rättigheter, som visar på det omfattande engagemang som finns att sträva efter att främja och skydda barnets rättigheter,

som ånyo bekräftar att barnens rättigheter kräver särskilt skydd och påkallar fortsatt förbättring av barnens ställning utan åtskillnad samt utveckling och utbildning under fredliga och trygga förhållanden,

som oroas av den skadliga och omfattande inverkan av väpnade konflikter på barn och de långsiktiga konsekvenser detta har för varaktig fred, säkerhet och utveckling, som fördömer att barn görs till måltavla i väpnade konflikter och direkta angrepp på mål

---

*Regeringens proposition 2001/02:178. Bilaga 2.

som är skyddade enligt internationell rätt, inbegripet platser där barn normalt vistas i stor utsträckning, såsom skolor och sjukhus,

som konstaterar att Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen har antagits, och i synnerhet att rekrytering och värvning av barn under 15 års ålder eller användning av dem för aktivt deltagande i fientligheter har inbegripits i stadgan som en krigsförbrytelse i både internationella och nationella väpnade konflikter,

som därför anser att det, för att ytterligare stärka genomförandet av de rättigheter som har erkänts i konventionen om barnets rättigheter, finns ett behov av ett ökat skydd av barn från att bli indragna i väpnade konflikter,

som noterar att det i artikel 1 i konventionen om barnets rättigheter anges att med barn avses i den konventionen varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet,

som är övertygade om att ett fakultativt protokoll till konventionen, som höjer åldern för möjlighet att rekrytera personer till väpnade styrkor och deras deltagande i fientligheter, kommer att bidra effektivt till genomförandet av principen att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn,

som noterar att den tjugosjätte internationella Röda Kors- och Röda Halvmånekonferens i december 1995 bland annat rekommenderas att parter i konflikter skall vidta alla möjliga åtgärder för att säkerställa att barn under 18 års ålder inte deltar i fientligheter,

som även välkomnar det enhälliga antagandet i juni 1999 av ILO:s konvention nr 182 om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete, i vilken bland annat tvångsrekrytering eller obligatorisk rekrytering av barn till väpnade konflikter förbjuds,

som på största allvar fördömer rekrytering, utbildning och användning, inom och över nationsgränser, av barn i stridigheter av väpnade grupper som inte tillhör en stats väpnade styrkor och som erkänner ansvaret hos dem som rekryterar, utbildar och använder barn för detta ändamål,

som erinrar om den skyldighet som varje part i en väpnad konflikt har att följa bestämmelserna i internationell humanitär rätt,

som betonar att detta protokoll inte påverkar tillämpningen av de syften och principer som uttrycks i Förenta nationernas stadga, inbegripet artikel 51, och de normer i humanitär rätt som berörs,

som beaktar att fredliga och trygga förhållanden baserade på full respekt för de syften och principer som uttrycks i Förenta nationernas stadga samt iakttagande av tillämpliga instrument för mänskliga rättigheter är oundgängliga för ett fullständigt skydd av barnen, i synnerhet under väpnade konflikter och ockupation av främmande makt,

som erkänner de speciella behoven hos barn som på grund av sin ekonomiska eller sociala ställning eller sitt kön är särskilt utsatta för rekrytering eller användning i fientligheter i strid med detta protokoll,

som även är uppmärksamma på behovet av att beakta de ekonomiska, sociala och politiska grundorsakerna till att barn blir inblandade i väpnade konflikter,

som är övertygade om behovet av att stärka det internationella samarbetet enligt detta protokoll samt av fysisk och psykosocial rehabilitering och social återanpassning av barn som är offer för väpnad konflikt,

som uppmuntrar medverkan av samhället, i synnerhet av barn och barnoffer, i informationsspridning och utbildningsprogram som rör genomförandet av detta protokoll, har kommit överens om följande:

Artikel 1

Konventionsstaterna skall vidta alla genomförbara åtgärder för att säkerställa att medlemmar av deras väpnade styrkor som inte uppnått 18 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

Artikel 2

Konventionsstaterna skall säkerställa att personer som inte har uppnått 18 års ålder inte blir föremål för obligatorisk rekrytering till deras väpnade styrkor.

Artikel 3

1. Konventionsstaterna skall höja minimiåldern för frivillig rekrytering av personer till deras nationella väpnade styrkor från den ålder som anges i artikel 38.3 i konventionen om barnets rättigheter, med beaktande av principerna i den artikeln och med erkännande av att personer under 18 år enligt den konventionen har rätt till särskilt skydd.

2. Varje konventionsstat skall vid ratificering av eller anslutning till detta protokoll deponera en bindande förklaring där det anges vid vilken minimiålder den kommer att tillåta frivillig rekrytering till sina nationella väpnade styrkor och en beskrivning av de säkerhetsåtgärder den har vidtagit för att säkerställa att sådan rekrytering inte sker med tvång eller våld.

3. Konventionsstater som tillåter frivillig rekrytering av personer under 18 års ålder till sina nationella väpnade styrkor skall upprätthålla säkerhetsåtgärder för att åtminstone säkerställa att:

- (a) Sådan rekrytering verkligen är frivillig;
- (b) Sådan rekrytering sker med informerat samtycke av den berörda personens föräldrar eller vårdnadshavare;
- (c) Sådana personer får fullständig information om de arbetsuppgifter som en sådan militärtjänst innebär;
- (d) Sådana personer företer ett tillförlitligt åldersbevis innan de godtas för nationell militärtjänst.

4. Varje konventionsstat får när som helst förstärka sin förklaring genom en notifikation ställd till Förenta nationernas generalsekreterare, som skall underrätta samtliga konventionsstater. En sådan notifikation skall gälla från den dag då generalsekreteraren mottog den.

5. Kravet i punkt 1 att höja åldern gäller inte skolor som drivs eller kontrolleras av konventionsstaternas väpnade styrkor, i överensstämmelse med artiklarna 28 och 29 i konventionen om barnets rättigheter.

Artikel 4

1. Väpnade grupper som inte tillhör en stats väpnade styrkor bör inte under några omständigheter rekrytera eller använda personer under 18 års ålder i fientligheter.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla genomförbara åtgärder för att förhindra sådan rekrytering och användning, inbegripet antagande av de rättsliga bestämmelser som är nödvändiga för att förbjuda och kriminalisera sådan verksamhet.

3. Tillämpningen av denna artikel enligt detta protokoll skall inte påverka någon parts rättsliga status i en väpnad konflikt.

Artikel 5

Ingenting i detta protokoll skall tolkas så att det undanröjer bestämmelser i en konventionsstats lag eller i internationella instrument och internationell humanitär rätt som går längre när det gäller att förverkliga barnets rättigheter.

Artikel 6

1. Varje konventionsstat skall vidta alla rättsliga, administrativa och andra åtgärder som krävs för att säkerställa att bestämmelserna i detta protokoll genomförs och tillämpas effektivt inom dess jurisdiktion.

2. Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga åtgärder göra protokollets principer och bestämmelser allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla genomförbara åtgärder för att säkerställa att personer inom deras rättsskipningsområde som rekryteras eller används i fientligheter i strid med detta protokoll hemförlovas eller på annat sätt frigörs från tjänst. Konventionsstaterna skall om nödvändigt ge dessa personer allt tillbörligt bistånd för deras fysiska och psykiska rehabilitering och återanpassning i samhället.

Artikel 7

1. Konventionsstaterna skall samarbeta om genomförandet av detta protokoll, inbegripet förhindrande av varje verksamhet som strider mot protokollet och om rehabilitering och återanpassning i samhället av personer som är offer för handlingar i strid med detta protokoll, bland annat genom tekniskt samarbete och ekonomiskt bistånd. Sådant bistånd och samarbete kommer att ske i samråd mellan berörda konventionsstater och relevanta internationella organisationer.

2. De konventionsstater som har möjlighet därtill skall lämna sådant bistånd genom befintliga multilaterala, bilaterala eller andra program, eller, bland annat, genom en frivillig fond som upprättas i enlighet med generalförsamlingens regler.

Artikel 8

1. Varje konventionsstat skall inom två år efter protokollets ikraftträdande för den staten tillstålla kommittén för barnets rättigheter en rapport med utförlig information om de åtgärder den vidtagit för att genomföra bestämmelserna i protokollet, inbegripet de åtgärder som vidtagits för att genomföra bestämmelserna om deltagande och rekrytering.

2. Efter avgivandet av den utförliga rapporten skall varje konventionsstat i de rapporter den avger till kommittén för barnets rättigheter i enlighet med artikel 44 i konventionen lämna all ytter-

ligare information om genomförandet av protokollets bestämmelser. Andra konventionsstater i protokollet skall avge rapport vart femte år.

3. Kommittén för barnets rättigheter kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av bestämmelserna i detta protokoll.

Artikel 9

1. Detta protokoll är öppet för undertecknande av varje stat som är part i konventionen eller som har undertecknat den.

2. Detta protokoll skall ratificeras eller vara öppet för anslutning av vilken stat som helst. Ratifikations- eller anslutningsinstrument skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

3. Förenta nationernas generalsekreterare skall, i sin egenskap av depositarie för konventionen och protokollet, informera alla konventionsstater och alla stater som har undertecknat konventionen om varje instrument om förklaring i enlighet med artikel 3, ratificering eller anslutning till protokollet.

Artikel 10

1. Detta protokoll träder i kraft tre månader från den dag då det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet deponerades.

2. För varje stat som ratificerar detta protokoll eller ansluter sig till det efter dess ikraftträdande träder detta protokoll i kraft en månad från den dag då dess eget ratifikations- eller anslutningsinstrument deponerades.

Artikel 11

1. En konventionsstat kan när som helst säga upp detta protokoll genom skriftlig notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta de andra konventionsstaterna och alla stater som har undertecknat konventionen. Uppsägningen träder i kraft ett år från den dag då Förenta nationernas general-

sekreterare mottog notifikationen. Om den uppsägande konventionsstaten vid utgången av det året är indragen i väpnad konflikt, träder emellertid uppsägningen inte i kraft förrän den väpnade konflikten har upphört.

2. En sådan uppsägning innebär inte att konventionsstaten befrias från sina åtaganden enligt detta protokoll med avseende på någon handling som inträffar före den dag då uppsägningen träder i kraft. Inte heller skall en sådan uppsägning på något sätt påverka den fortsatta behandlingen av ett ärende som redan behandlas av Kommittén före den dag då uppsägningen träder i kraft.

Artikel 12

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekretären skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekretären sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas Generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt 1 i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i detta protokoll och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 13

1. Detta protokoll, där de arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texterna är lika giltiga, skall deponeras i Förenta nationernas arkiv.
2. Förenta nationernas generalsekreterare skall översända be styrkta kopior av detta protokoll till alla konventionsstater och alla stater som har undertecknat konventionen.

Tilläggsprotokoll till konventionen om barnets rättigheter angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

New York, den 25 maj 2000. Protokollet i kraft den 18 januari 2002. Undertecknat av Sverige den 8 september 2000. Ratificeringsarbetet pågår under hösten 2005. (Svensk översättning saknas)

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography

The States Parties to the present Protocol, Considering that, in order further to achieve the purposes of the Convention on the Rights of the Child and the implementation of its provisions, especially articles 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 and 36, it would be appropriate to extend the measures that States Parties should undertake in order to guarantee the protection of the child from the sale of children, child prostitution and child pornography,

Considering also that the Convention on the Rights of the Child recognizes the right of the child to be protected from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's education, or to be harmful to the child's health or physical, mental, spiritual, moral or social development,

Gravely concerned at the significant and increasing international traffic in children for the purpose of the sale of children, child prostitution and child pornography,

Deeply concerned at the widespread and continuing practice of sex tourism, to which children are especially vulnerable, as it directly promotes the sale of children, child prostitution and child pornography,

Recognizing that a number of particularly vulnerable groups, including girl children, are at greater risk of sexual exploitation and that girl children are disproportionately represented among the sexually exploited,

Concerned about the growing availability of child pornography on the Internet and other evolving technologies, and recalling the International Conference on Combating Child Pornography on the Internet, held in Vienna in 1999, in particular its conclusion calling for the worldwide criminalization of the production, distribution, exportation, transmission, importation, intentional possession and advertising of child pornography, and stressing the importance of closer cooperation and partnership between Governments and the Internet industry,

Believing that the elimination of the sale of children, child prostitution and child pornography will be facilitated by adopting a holistic approach, addressing the contributing factors, including underdevelopment, poverty, economic disparities, inequitable socio-economic structure, dysfunctioning families, lack of education, urban-rural migration, gender discrimination, irresponsible adult sexual behaviour, harmful traditional practices, armed conflicts and trafficking in children,

Believing also that efforts to raise public awareness are needed to reduce consumer demand for the sale of children, child prostitution and child pornography, and believing further in the importance of strengthening global partnership among all actors and of improving law enforcement at the national level,

Noting the provisions of international legal instruments relevant to the protection of children, including the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption, the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, the Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection

of Children, and International Labour Organization Convention No. 182 on the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour,

Encouraged by the overwhelming support for the Convention on the Rights of the Child, demonstrating the widespread commitment that exists for the promotion and protection of the rights of the child,

Recognizing the importance of the implementation of the provisions of the Programme of Action for the Prevention of the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography and the Declaration and Agenda for Action adopted at the World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, held in Stockholm from 27 to 31 August 1996, and the other relevant decisions and recommendations of pertinent international bodies,

Taking due account of the importance of the traditions and cultural values of each people for the protection and harmonious development of the child,

Have agreed as follows:

Article 1

States Parties shall prohibit the sale of children, child prostitution and child pornography as provided for by the present Protocol.

Article 2

For the purposes of the present Protocol:

(a) Sale of children means any act or transaction whereby a child is transferred by any person or group of persons to another for remuneration or any other consideration;

(b) Child prostitution means the use of a child in sexual activities for remuneration or any other form of consideration;

(c) Child pornography means any representation, by whatever means, of a child engaged in real or simulated explicit sexual activities or any representation of the sexual parts of a child for primarily sexual purposes.

Article 3

1. Each State Party shall ensure that, as a minimum, the following acts and activities are fully covered under its criminal or penal law, whether such offences are committed domestically or transnationally or on an individual or organized basis:

(a) In the context of sale of children as defined in article 2:

(i) Offering, delivering or accepting, by whatever means, a child for the purpose of:

- a. Sexual exploitation of the child;
- b. Transfer of organs of the child for profit;
- c. Engagement of the child in forced labour;

(ii) Improperly inducing consent, as an intermediary, for the adoption of a child in violation of applicable international legal instruments on adoption;

(b) Offering, obtaining, procuring or providing a child for child prostitution, as defined in article 2;

(c) Producing, distributing, disseminating, importing, exporting, offering, selling or possessing for the above purposes child pornography as defined in article 2.

2. Subject to the provisions of the national law of a State Party, the same shall apply to an attempt to commit any of the said acts and to complicity or participation in any of the said acts.

3. Each State Party shall make such offences punishable by appropriate penalties that take into account their grave nature.

4. Subject to the provisions of its national law, each State Party

shall take measures, where appropriate, to establish the liability of legal persons for offences established in paragraph 1 of the present article. Subject to the legal principles of the State Party, such liability of legal persons may be criminal, civil or administrative.

5. States Parties shall take all appropriate legal and administrative measures to ensure that all persons involved in the adoption of a child act in conformity with applicable international legal instruments.

Article 4

1. Each State Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences referred to in article 3, paragraph 1, when the offences are committed in its territory or on board a ship or aircraft registered in that State.

2. Each State Party may take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences referred to in article 3, paragraph 1, in the following cases:

(a) When the alleged offender is a national of that State or a person who has his habitual residence in its territory;

(b) When the victim is a national of that State.

3. Each State Party shall also take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the aforementioned offences when the alleged offender is present in its territory and it does not extradite him or her to another State Party on the ground that the offence has been committed by one of its nationals.

4. The present Protocol does not exclude any criminal jurisdiction exercised in accordance with internal law.

Article 5

1. The offences referred to in article 3, paragraph 1, shall be deemed to be included as extraditable offences in any extradition treaty existing between States Parties and shall be included as extraditable offences in every extradition treaty subsequently

concluded between them, in accordance with the conditions set forth in such treaties.

2. If a State Party that makes extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for extradition from another State Party with which it has no extradition treaty, it may consider the present Protocol to be a legal basis for extradition in respect of such offences. Extradition shall be subject to the conditions provided by the law of the requested State.

3. States Parties that do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall recognize such offences as extraditable offences between themselves subject to the conditions provided by the law of the requested State.

4. Such offences shall be treated, for the purpose of extradition between States Parties, as if they had been committed not only in the place in which they occurred but also in the territories of the States required to establish their jurisdiction in accordance with article 4.

5. If an extradition request is made with respect to an offence described in article 3, paragraph 1, and the requested State Party does not or will not extradite on the basis of the nationality of the offender, that State shall take suitable measures to submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution.

Article 6

1. States Parties shall afford one another the greatest measure of assistance in connection with investigations or criminal or extradition proceedings brought in respect of the offences set forth in article 3, paragraph 1, including assistance in obtaining evidence at their disposal necessary for the proceedings.

2. States Parties shall carry out their obligations under paragraph 1 of the present article in conformity with any treaties or other arrangements on mutual legal assistance that may exist between them. In the absence of such treaties or arrangements, States Par-

ties shall afford one another assistance in accordance with their domestic law.

Article 7

States Parties shall, subject to the provisions of their national law:

(a) Take measures to provide for the seizure and confiscation, as appropriate, of:

(i) Goods, such as materials, assets and other instrumentalities used to commit or facilitate offences under the present protocol;

(ii) Proceeds derived from such offences;

(b) Execute requests from another State Party for seizure or confiscation of goods or proceeds referred to in subparagraph (a)

(i) and (ii);

(c) Take measures aimed at closing, on a temporary or definitive basis, premises used to commit such offences.

Article 8

1. States Parties shall adopt appropriate measures to protect the rights and interests of child victims of the practices prohibited under the present Protocol at all stages of the criminal justice process, in particular by:

(a) Recognizing the vulnerability of child victims and adapting procedures to recognize their special needs, including their special needs as witnesses;

(b) Informing child victims of their rights, their role and the scope, timing and progress of the proceedings and of the disposition of their cases;

(c) Allowing the views, needs and concerns of child victims to be presented and considered in proceedings where their personal

interests are affected, in a manner consistent with the procedural rules of national law;

(d) Providing appropriate support services to child victims throughout the legal process;

(e) Protecting, as appropriate, the privacy and identity of child victims and taking measures in accordance with national law to avoid the inappropriate dissemination of information that could lead to the identification of child victims;

(f) Providing, in appropriate cases, for the safety of child victims, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation and retaliation;

(g) Avoiding unnecessary delay in the disposition of cases and the execution of orders or decrees granting compensation to child victims.

2. States Parties shall ensure that uncertainty as to the actual age of the victim shall not prevent the initiation of criminal investigations, including investigations aimed at establishing the age of the victim.

3. States Parties shall ensure that, in the treatment by the criminal justice system of children who are victims of the offences described in the present Protocol, the best interest of the child shall be a primary consideration.

4. States Parties shall take measures to ensure appropriate training, in particular legal and psychological training, for the persons who work with victims of the offences prohibited under the present Protocol.

5. States Parties shall, in appropriate cases, adopt measures in order to protect the safety and integrity of those persons and/or organizations involved in the prevention and/or protection and rehabilitation of victims of such offences.

6. Nothing in the present article shall be construed to be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused to a fair and impartial trial.

Article 9

1. States Parties shall adopt or strengthen, implement and disseminate laws, administrative measures, social policies and programmes to prevent the offences referred to in the present Protocol. Particular attention shall be given to protect children who are especially vulnerable to such practices.

2. States Parties shall promote awareness in the public at large, including children, through information by all appropriate means, education and training, about the preventive measures and harmful effects of the offences referred to in the present Protocol. In fulfilling their obligations under this article, States Parties shall encourage the participation of the community and, in particular, children and child victims, in such information and education and training programmes, including at the international level.

3. States Parties shall take all feasible measures with the aim of ensuring all appropriate assistance to victims of such offences, including their full social reintegration and their full physical and psychological recovery.

4. States Parties shall ensure that all child victims of the offences described in the present Protocol have access to adequate procedures to seek, without discrimination, compensation for damages from those legally responsible.

5. States Parties shall take appropriate measures aimed at effectively prohibiting the production and dissemination of material advertising the offences described in the present Protocol.

Article 10

1. States Parties shall take all necessary steps to strengthen international cooperation by multilateral, regional and bilateral arrangements for the prevention, detection, investigation, prosecution and punishment of those responsible for acts involving the sale of children, child prostitution, child pornography and child sex tourism. States Parties shall also promote international cooperation and coordination between their authorities, national

and international non-governmental organizations and international organizations.

2. States Parties shall promote international cooperation to assist child victims in their physical and psychological recovery, social reintegration and repatriation.

3. States Parties shall promote the strengthening of international cooperation in order to address the root causes, such as poverty and underdevelopment, contributing to the vulnerability of children to the sale of children, child prostitution, child pornography and child sex tourism.

4. States Parties in a position to do so shall provide financial, technical or other assistance through existing multilateral, regional, bilateral or other programmes.

Article 11

Nothing in the present Protocol shall affect any provisions that are more conducive to the realization of the rights of the child and that may be contained in:

- (a) The law of a State Party;
- (b) International law in force for that State.

Article 12

1. Each State Party shall, within two years following the entry into force of the present Protocol for that State Party, submit a report to the Committee on the Rights of the Child providing comprehensive information on the measures it has taken to implement the provisions of the Protocol.

2. Following the submission of the comprehensive report, each State Party shall include in the reports they submit to the Committee on the Rights of the Child, in accordance with article 44 of the Convention, any further information with respect to the implementation of the present Protocol. Other States Parties to the Protocol shall submit a report every five years.

3. The Committee on the Rights of the Child may request from States Parties further information relevant to the implementation of the present Protocol.

Article 13

1. The present Protocol is open for signature by any State that is a party to the Convention or has signed it.

2. The present Protocol is subject to ratification and is open to accession by any State that is a party to the Convention or has signed it. Instruments of ratification or accession shall be deposited with the Secretary- General of the United Nations.

Article 14

1. The present Protocol shall enter into force three months after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying the present Protocol or acceding to it after its entry into force, the Protocol shall enter into force one month after the date of the deposit of its own instrument of ratification or accession.

Article 15

1. Any State Party may denounce the present Protocol at any time by written notification to the Secretary- General of the United Nations, who shall thereafter inform the other States Parties to the Convention and all States that have signed the Convention. The denunciation shall take effect one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

2. Such a denunciation shall not have the effect of releasing the State Party from its obligations under the present Protocol in regard to any offence that occurs prior to the date on which the denunciation becomes effective. Nor shall such a denunciation prejudice in any way the continued consideration of any matter that is already under consideration by the Committee on the

Rights of the Child prior to the date on which the denunciation becomes effective.

Article 16

1. Any State Party may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall thereupon communicate the proposed amendment to States Parties with a request that they indicate whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of States Parties present and voting at the conference shall be submitted to the General Assembly of the United Nations for approval.

2. An amendment adopted in accordance with paragraph 1 of the present article shall enter into force when it has been approved by the General Assembly and accepted by a two-thirds majority of States Parties.

3. When an amendment enters into force, it shall be binding on those States Parties that have accepted it, other States Parties still being bound by the provisions of the present Protocol and any earlier amendments they have accepted.

Article 17

1. The present Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the United Nations.

2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of the present Protocol to all States Parties to the Convention and all States that have signed the Convention.

Mer information om mänskliga rättigheter hittar du på regeringens webbportal www.manskligarattigheter.gov.se

UD INFO Konventionen om barnets rättigheter kan laddas ner från www.ud.se eller beställas från information-ud@foreign.ministry.se

Broschyren är också möjlig att få i alternativa format, till exempel som talkassett.

Det publicerade materialet får återges helt eller delvis, gärna med uppgift om källan.

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

103 39 Stockholm

Telefon: 08-405 10 00

Fax: 08-723 11 76